

Ik voel ik voel wat jij niet ziet

LOTTE STEGEMAN

IK VOEL
ik voel
WAT JIJ
niet ziet

OVER JALOERSE APEN, BANGE HONDEN
EN SCHATTEN VAN RATTEN

Illustraties MARK JANSSEN

UITGEVERIJ LUITINGH-SIJTHOFF

INHOUD

Voorwoord 9
In het hoofd van een dier 11
An-tro-po-mor-fi-se-ren 12
De ontdekkingen van Darwin 17
Hoe we weten wat we weten 20
Een jungle vol emoties 27

ANGST

*Bange buikschuivers en
een buidelrat buiten westen* 39

JALOEZIE

*Een stenen gooiende apendochter
en superslimme vogels* 29

BOOSHEID

*Een grommende leeuw
en een woeste poemamoeder* 47

BLIJDSCHAP

Plonzende parkieten en een lachende bonobo 55

WALGING

*De makaak die in de poep trapte
– en nog meer poep 65*

ROUW

*De orka die niet losliet
en een ontroostbare chimpansee 73*

EMPATHIE

*De rat die natte ratten redde en
potvisvrienden in paniek 81*

PIJN

*Een octopus
in de problemen en
vissen met gevoel 89*

LIEFDE

*Knuffelbeesten,
een schildpaard en een nijlpad 97*

Keuzes, keuzes 106

En dan nog even dit... 108

*Waar alle informatie uit
dit boek vandaan komt 111*

BOOSHEID

Een grommende leeuw en een woeste poemamoeder

Als je in een slechte, boze stemming bent.
Kwaad op iemand anders, of om iets wat er gebeurd is.
Of allebei. Of gewoon zomaar.

Zoals wanneer...
je je zin niet krijgt,
je een heel slecht cijfer hebt gehaald terwijl je dacht dat je het
heel goed snapte,
iemand je superoneerlijk behandelt.

WIJ ZIJN BOOS... TOCH?

De licht ontvlambare leeuw

Een mannetjesleeuw ligt met een leeuwin te niksen in het dorre grasland van Masai Mara, een natuurpark in het Afrikaanse land Kenia. Hij hapt even aan het pluimpje van haar staart, en kijkt dan weer voor zich uit. Af en toe lijkt hij een luie blik te werpen op de camera die hem vastlegt. *Zeg, wat moet dat daar?* Dan wendt hij zijn ogen weer af en staart hij met zijn vriendin mee, de verte in. De zon schijnt, er lijkt geen wolkje aan de lucht. Vrede op aarde. Je zou er bijna bij willen gaan liggen. Met je linkerwang tegen zijn wilde bos manen en je rechterhand achteloos plukkend aan haar pluimstaart. Maar zijn schoonzus die ineens recht op hem afloopt, laat zien waarom dat waarschijnlijk niet het beste idee is. Deze man blijkt licht ontvlambaar.

Brullend duikt hij op haar. Hij bijt in de nek van de ongewenste visite. Zijn reusachtige tanden zijn ontbloot, zijn manen dansen wild om zijn hoofd. Met een ferme klap smijt hij haar tegen de vlakte. De ongelukkige schoonzus komt op haar rug terecht, als een verslagen bokser in de ring. Een, twee, drie, vier, vijf... Haar zus kijkt vanaf een meter afstand toe. Ze

gromt, met haar bek open en haar tanden duidelijk zichtbaar. Van je familie moet je het maar hebben.

De leeuw staat op, zijn slachtoffer blijft plat op haar rug liggen. Hijgend van de plotselinge spanning staart hij naar het uitgeschakelde hoopje familielid dat stil als een muis op haar rug blijft liggen. *Ik doe niks meer, beloofd. Echt, jij bent de baas en duizendmaal sorry.* Het zal allemaal wel. Hij gromt en snauwt en gromt nog meer. Ze verroert zich niet, ze kijkt wel uit. Nou goed, na een tijdje draait ze zich heel voorzichtig om, terwijl ze zo laag mogelijk bij de grond blijft. Wie o wie weet waarom tijgeren tijgeren en niet leeuwen heet?

Het mannetje snuift en blijft naar haar staren. O wee als ze nog zo'n verrassingsbeweging maakt. Is ze nou helemaal gek geworden? Ze blijft liggen. Van deze schoonzus heeft hij voor nu geen last meer en dus ploft hij weer neer. Nu durft ze. Behoedzaam komt ze overeind en ze loopt weg. Het koppeltje blijft achter. Rust. In elk geval voor even. *Zin in een ommetje, schatje?*

ZIE JIJ...

Kijk recht in de spiegel en aan denk iets waar je kwaad om wordt. Trek je meest boze blik. Waarschijnlijk span je alle spieren in je gezicht aan en zijn je wenkbrauwen gefronst. Is je mond gespannen. Heb je je lippen opgetrokken, laat je je tanden zien, bal je je vuisten en grom je er een beetje bij.

Hallo. Ben je al bang voor jezelf?

Boosheid is een duidelijke emotie. Eentje die nauwelijks te verbergen is. Je lichaam bereidt zich voor op een kanonschot van woeste woorden. Wie echt wild van woede is, ontploft misschien weleens. Met een keiharde knal smijt je de deur dicht. Of je schopt tegen een boom – niet doen, die boom wint. Of je smijt met servies – daar krijg je spijt van, want erna moet je de troep opruimen.

Kijk maar naar die grommende leeuw

Ook een boos dier is goed herkenbaar voor mensen, toch? Kijk maar naar die grommende leeuw. Een hond die zijn tanden laat zien. Een kat die zijn rug bolt en naar je blaast. Of een beer die brullend mensen aanvalt – zonder ze vervolgens op te eten.

... WAT WIJ VOELLEN?

De boze poemamoeder

Een man wandelt op een herfstig bergpad in de Amerikaanse staat Utah. Ineens ziet hij tussen de rode blaadjes die van de bomen zijn gedwarreld een poemababy op zijn pad. Hij zet de camera van zijn telefoon aan – en misschien rinkelen er in zijn hoofd al een paar alarmbellen. Want rondhangen in de buurt van wilde babydieren is nooit een verstandig idee.

Waar een baby is, is namelijk vaak ook een moeder. Een moeder die niet van vreemden houdt in de buurt van haar baby. Daar wordt een moeder bijna altijd behoorlijk pissig van. Bloedlink zelfs. *Afblijven, wegwezen. Mijn baby.*

Jawel, ze komt de hoek al om. *Weg, vreemd wezen. Kssjt. Ben je gek geworden?* De man schrikt zich kapot. Doodsbang vloekend – en filmend, heel knap – loopt hij weg. Maar de poema loopt achter hem aan. Ze vertrouwt dit wezen voor geen cent. De man probeert te grommen als een poema. Maar dat heeft hij duidelijk niet heel vaak gedaan, want het klinkt een beetje raar en zij lijkt niet onder de indruk. Ze blaast, haalt uit en maakt aanvalssprongetjes alsof

ze in een boksring staat. Haar hoofd staat op onweer. *Weg, mens, weg. Kssjt.*

En óf de man wilde dat hij die dag een ander bergpaadje had gekozen. Hij gaat wel weg. Echt. Zo snel mogelijk. Geen zorgen, van haar baby blijft hij af. Maar toch blijft ze minutenlang achter hem aan sluipen. Zij dreigt en hij schreeuwt en hij filmt en hij praat. ‘Weg, katje. Af, katje. Help, nee niet aanvallen, katje. Ga maar naar je baby, katje.’ Katje blaast, ontbloot haar tanden, maakt aanvallende schijnbewegingen en jaagt hem nog minutenlang het brokkelige bergpad over. Terug naar waar hij vandaan kwam. *Weg, mens, weg. Kssjt.*

Niet met vreemden meegaan. Niet in je eentje door het donker. Niet te ver van ons vandaan, alsjeblieft. Mensen proberen hun kinderen te beschermen tegen gevaar. Net als de meeste dieren. Veel moeders doen alles om hun jongen te verdedigen. Een mens op hun pad wegjagen dus, zoals de poema, ook al heeft die vreemdeling geen kwaad in de zin. Weet zij veel. Kom

ook niet tussen een moederbeer en haar welpjes, of een zwijn en haar biggen. Zo'n dier wil je niet woest zien. Het kan je de kop kosten.

Woede (of dreigen vóór een woedeaanval) is een signaal naar de ander om zich koest te houden of de benen te nemen. En het werkt. Die ander voelt zich niet zo veilig meer. Wie een boos dier ziet, kan beter een blokje omlopen. Maar gelukkig. De meeste dieren vallen liever niet te snel aan. Dat is namelijk niet slim. Want misschien doe je niet alleen je vijand pijn, maar raak je zelf ook gewond. En wie wil dat nou? Niemand. Zeker niet in het wild, waar geen wombat, slang of hyena pleisters kan plakken of gebroken neuzen rechtzet. Waar niemand is om bevroren doperwtjes op een blauw oog te leggen. Waar geen hond rekening met je houdt als je poot gekneusd is, alleen maar omdat je een te harde rechtse hebt uitgedeeld. Dus kunnen een woeste blik, kwade houding en angstaanjagend gegrom maar beter eng genoeg zijn om te zorgen dat je vijand met zijn staart tussen zijn benen afdruipt. *Kssjt.*

Het is niet zo ingewikkeld om redenen te bedenken waarom een dier kwaad wordt.
Iedereen wil genoeg eten of drinken.
(Bijna) iedereen wil zijn baby's beschermen.
Iedereen wil zich veilig voelen.
(Bijna) iedereen wil een leuk dier vinden, om nog meer leuke dieren mee te maken.
Iedereen wil eerlijk behandeld worden.

Als iets daarvan dreigt te mislukken, kun je geïrriteerd of boos worden. Kijk maar naar die leeuw, naar die poema, naar die kapucijnaap met zijn komkommertje, en Moniek met haar steen.

En dan heb je ook nog zoiets als de puberteit. Jawel. Heb je een licht ontvlambare puberbroer of -buurjongen of -neef? Vreselijk irritant, maar het is wel de natuur. Ook voor een puberbeer of -olifant of -aap. Puberende jongens zijn nou eenmaal vaker explosief. Daar doe je niks aan. Dat moet je uitzitten. Het heeft te maken met zaken zoals testosteron (mannelijke hormonen) en opvoeding. Een jonge mannelijke puberolifant gaat door een fase waarin hij even heel veel van dat testosteron aanmaakt. Daar wordt hij opvliegerig en bozig van. Tot zover precies zoals jouw puberbroer of -neef of -buurjongen.

Maar een puberolifant die geen vader heeft, blijft soms langer boos. En er zijn best veel olifanten zonder vader, want stropers doden ze voor hun slagtanden. Om woedend van te worden. Weet zo'n opgefokte olifant veel waar hij heen moet met al die hormonen en energie. Weet hij veel wat de gevolgen zijn van een uitbarsting. Of hoe je een ruzie gezellig kunt oplossen. Zonder wijze kalme vader of andere oudere man die je op het rechte pad houdt en je leert hoe je een voorbeeldige olifant wordt,

kun je weleens gaan rellen met je pubervrienden. Een groep neushoorns uit de buurt aftuigen. Een mensendorp plunderen.

Dieren kun je dus net zo goed pissig krijgen als mensen. Een kwade bergleeuw, woeste kat of witheet konijn gedraagt zich inderdaad niet zo gek anders dan jij wanneer je woedend bent. Al zie je een konijn niet snel met het porselein van zijn oma smijten.

